

| Araştırma Makalesi / Research Article |

Türkiye’de Erken Cumhuriyet Dönemi Mesleki ve Teknik Eğitimin Durumu Hakkında Bir Muhtıra¹ (Kemal Zaim)²

About the Early Republic Period Vocational and Technical Education in Turkey A Memorandum (Kemal Zaim)

Ümit Polat³ Savaş Karagöz⁴

Anahtar Kelimeler

Mesleki ve teknik eğitim tarihi
teknisyen
üretici birey.

Keywords

History of vocational and technical Training
Technician
productive individual.

Başvuru Tarihi/Received
27.04.2020

Kabul Tarihi /Accepted
04.09.2020

Öz

İnsanoğlu varlığının devamı için beslenme, barınma ve coğrafi şartlarla mücadele edebilmek için mesleğe ihtiyaç duymuştur. Meslek eğitimi, yaparak ve yaşayarak usta çırak ilişkisiyle informal boyutta başlamıştır. Mesleki ve teknik eğitim, bilimin ilerlemesi ve çeşitlenmesiyle birlikte ülkelerin üretim yapmasında ve rekabet etmesinde önemli hale gelmiş, örgün ve yaygın eğitim sistemleri içerisinde yerini almıştır. Özellikle sanayileşme dönemiyle birlikte artan iş gücü ihtiyacı, mesleki ve teknik eğitimde üretici bireylerin yetiştirilmesini zorunlu hale getirmiştir. Bu yolda uğraş veren ülkeler günümüzde gelişmişlik düzeylerini artırmışlardır. Osmanlıdan Cumhuriyete geçilirken en büyük eksikliklerden biri de mesleki eğitimden ziyade teknik eğitime ağırlık verilmesi olmuştur. II. Meşrutiyet Döneminden itibaren bu konuda çok sayıda görüş ve önerilerin sunulduğu aşikârdır. Mesleki ve Teknik eğitimin tam anlamıyla uygulamaya konulması, Türkiye’de gelişmiş ülkelere nazaran geç de olsa ancak cumhuriyet döneminde uygulama alanı bulmuştur. Mesleki ve teknik eğitim konusunda ülkeye davet edilen yabancı uzmanların yanı sıra yerli uzmanlar da görüşlerini sunmuşlardır. Bu araştırmada 1927 tarihinde Kemal Zaim (Sunel) tarafından yazılan ve Maarif Vekâleti Yüksek Tedrisat Müdüriyeti tarafından yayınlanan “Mesleki Tedrisat Hakkında Muhtıra”nın günümüz Türkçesine transkripsiyonu yapılmıştır. 92 yıl önce yazılan bu muhtıra, mesleki ve teknik eğitimdeki durumu geçmiş ve günümüz açısından karşılaştırma fırsatı verdiği için önemli görülmüştür.

Abstract

Human kind has needed vocation in order to deal with nutrition, accomodation and geographical conditions for its survival. Vocational training has started in an informal form with apprentice and master relationship by living and doing. Vocational and technical training has gained importance for countries so that they would be able produce and to be a part competition after the enhancement and diversification of scientific knowledge and branches. As a result, vocational and technical training have become a part of formal education systems. Especially the increasing need for the work force after the industrial revolution has necessiated training productive individuals in vocational and technical training. The countries who have put effort in that regard are developed ones nowadays. During the transition phase from the Ottoman era to Turkish Republic, one of the significant insufficiencies was putting emphasis on technical training rather than vocational one. In this context, it is obvious that there has been considerable amount of discussion and views on this issue since the Second Constitutional Era. Although Turkey has lagged behind in terms of full application of vocational and technical training in comparison to developed countries, it was during the Republican Era that the emphasis on vocational and technical training have come to the front. Foreign experts who were invited to the country as well as native ones have put forward their views and ideas in regard to vocational and technical training. In the present study, a transcription to contemporary Turkish of The Memorandum on Vocational Training written by Kemal Zaim (Sunel) and published by Directorate of Higher Education of Ministry of Education in 1927 is presented. The memorandum written 92 years ago is regarded significant since it gives an opportunity to compare the past and the present situation on vocational and technical training.

¹ Kemal Zaim (1927). Mesleki Tedrisat Hakkında Muhtıra. Maarif Vekâleti, Yüksek tedrisat Müdüriyeti, İstanbul: Devlet Matbaası.

² Kemal Zaim Bey (Ahmet Kemal SUNEL) Selanik/Neirekop - 1889, Süleyman Zaim – Hafıza Ayşe - İstanbul Dâru’l-Fünûn Fen Şubesi (2. Sınıf), Fransa’da Eks-Marsilya Üniversitesinde Yüksek Öğrenim, Fransa Milli Eğitim bakanlığı bilim Lisansı - Fransızca – Riyâziye, Fizik, Eğitim – Beyrut Sultânisi ve Mekteb-i Sultânî Matematik, Çamlıca Kız Lisesi ve Kabataş Fizik, Edirne Sanayi Okulu Matematik ve Makine Grubu, Üsküdar Sultânisi Fransızca, Kadıköy Sultânisi Hikmet Öğretmeni, Beyrut Ticaret Okulu 2. Müdürü, Maârif Vekâleti 1. Sınıf Müfettişi, Yüksek Öğretim Umûm Müdürü, Maârif Vekâleti Müsteşarı – III. Dönem (Ara Seçim) ve IV. Dönem (Ziraat Bankası Umûm Müdürlüğüne atanması sebebi ile 04.03.1933’te istifa etmiştir) Konya Milletvekili - Evli, 2 Çocuk. Ölüm Tarihi: 15.11.1967 (TBMM ALBÜMÜ (1920 - 2010)).

³ Sorumlu Yazar, Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Eğitim Bilimleri Bölümü, Niğde, Türkiye <https://orcid.org/0000-0002-0601-9074>

⁴ Aksaray Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Eğitim Bilimleri Bölümü, Aksaray, Türkiye; <https://orcid.org/0000-0002-4410-9214>

GİRİŞ

Sanayi devrimi ve insancıl felsefi akımların gelişmesiyle birlikte başta Avrupa ülkeleri olmak üzere çeşitli ülkelerde eğitim önce zorunlu hale getirilmiş, ardından da masrafları devletler tarafından karşılanarak ücretsiz kılınmıştır. Eğitimin zorunlu ve ücretsiz hale getirilmesiyle günümüzde bildiğimiz anlamıyla eğitim sistemleri oluşmuştur. Eğitimin sistemlerinin en önemli ayaklarından biri de kuşkusuz mesleki ve teknik eğitim olmuştur. Zira mesleki ve teknik eğitim, bir ülkenin ihtiyaç duyduğu ekonomik kalkınmaya öncülük edecek donanımlı bireylerin yetiştirilmesini sağlamaktadır.

Bu doğrultuda mesleki ve teknik eğitimin batı dünyasında tarihsel süreç içerisinde geçirmiş olduğu safhalara bakıldığında Venediklilerin para kazanmayı bir meslek haline getirmeleri ve bunun için 1500'ü yıllarında İtalya'da açmış oldukları ticaret mektepleri görülmektedir

16. asrın ortalarında yazı, hesap bununla beraber usulü defter eğitimi veren Venedik ticaret mektepleri, Almanlar ve Fransızlar tarafından örnek alınmıştır. Almanlardan Masperger 1715 yılında ticaret mektebi ile ilgili bir layiha sunmuştur. Bu mektebe programlar ithal etmiştir. 1759 tarihinde Portekiz ve Fransa'da "Ticaret Mektebi" isminde birer müessese kurulmuştur. 1764 senesi içinde Guterbrick isminde ticaret müşaviri Saksonya krallığına müracaat ederek "Ticaret Mektebi" açılması konusunda önerilerini sunmuş ve bu öneri kabul edilerek "Çırac mektebi" ismi ile bir mektebin açılmasına karar verilmiştir. 1770 yılında Avusturya imparatoriçesi 1778 yılında ise Rusya imparatoriçesi Ticaret mektebi açmışlardır. Osmanlı'da ise Yüksek Ticaret mektebi 1885 yılında açılmıştır (M. Zühdi, 1918).

Bugünkü Almanya meslek mekteplerinin başlangıcı aranacak olursa 18. asırdaki "Pazar gün mektepleri"ne kadar gitmek gerekir. "Pazar günü mektepleri" ile 19. asırda ustalara mahsus "Resim Mektepleri" ismiyle açılan mektepler Almanya'da meslek mekteplerinin temellerini teşkil ederler. Meslek mektepleri fikri, zorunlu olan ilk mekteplerle birlikte dile getirilen bir fikirdir. Almanya'da 1690 tarihinde ilk Pazar Günü Mektebi'ni tesis eden ve mecburi bir hale getiren Württemberg hükümetidir. Pazar Günü mektepleri daha sonra 1760'da Baden'de, 1771'de de Bayern'de tesis edilmiştir. 1836 tarihinde Mecklenburg Schwerin'de "Çırac ve kalfaların mesleki bilgilerini ve kudretlerini bollaştırarak ve ilerleterek faydalı bilgilerin öğretilmesi için" sana-i mektepleri tesis edilmiştir (İsmail Hakkı, 1927).

İngiltere'de ise hemen hemen her İngiliz çocuğu hayatının belirli zamanlarında bir süre sana-i terbiyesi görmüş ve görmektedir. İngiliz terbiyesinin amacı tarihi ve klasik değil asri ve sana-i dir. Basit aletleri kullanmak, onların bağlı oldukları esasları deneme yolu ile öğrenmek, inşaat malzemelerini tanımak, güzellik mefhumunu iş yaparak anlamak, ameli tedrisatın zevkini tatmak, eli ve gözü terbiye etmek, çocukların bileklerini kuvvetlendirmek İngiliz mesleki ve teknik okullarının çok önem verdiği amaçlar arasındadır. İngiltere'de ki mesleki ve teknik eğitim mektepleri, sanayi ve ihtisas mektepleri şeklinde iki bölüme ayrılır. Birinci kısım okullar; çocukları, marangoz, kunduracı, tenekeci, dülgere... gibi el faaliyetine uygun mesleklere hazırlar (Karagöz, 2018a).

İkinci kısım okullar ise; elektrikçi, dekor ressamı, bina mühendisi gibi ihtisas dairesinde çalışmak mecburiyetinde olan insanları yetiştirir. Birinci kısım mekteplere örnek olarak "Barnados Teknik Okulları", ikinciye örnek ise "Sanat ve Ürün Merkezleri Okulu" gösterilebilir. Macar Hükümeti ise mesleki ve teknik eğitimde var olan boşluğu doldurmak için 1868 yılında bir kanun çıkararak Pazar Günü Mektepleri programlarına bazı ziraat ve ev idaresi derslerini ilave etmişlerdir. Kızlar bu mekteplerde kadınlığa ve ziraata ait dersleri okuduktan sonra el işlerini yapmaya başlamışlardır. Nihayet 1896 yılında bu mekteplerin de yeterli gelmediği anlaşıldığından hepsi birden ziraat meslek mektebi içine dâhil edilmiştir (Karagöz, 2018b).

Türkiye'de ise mesleki ve teknik eğitimin tarihini Hunlara kadar götürmek mümkündür. Madenleri işlemek, hayvancılık ve dokumacılık yerleşik hayata geçmeyle birlikte tarım v.b gibi alanlarda mesleki eğitimin günün şartları dâhilinde informal şekilde verildiği görülmektedir. Türkler 'de mesleki eğitimin çırac, kalfa, usta şeklinde verilmesi Selçuklular zamanında Ahilik Teşkilatı vasıtasıyla olmuştur (Karagöz, 2019c).

Osmanlı Devleti zamanında özellikle Tanzimat Dönemde mesleki ve teknik eğitim alanında plansız olsa da bazı gelişmeler olmuştur. 1842 yılında Askeri Baytar Mektebi, 1847 yılında uygulamalı tarım okulu, 1857 yılında orman mektebi, 1874 yılında maden mektebi açılmıştır. Tanzimat Döneminde Mesleki ve teknik eğitim alanında en önemli gelişme olarak erkek ve kadınlara yönelik açılan okullar gösterilebilir. Erkeklerle yönelik açılan okullar arasında 1848 yılında açılıp kapana ilk erkek sanayi mektebi, Mithat Paşanın 1863 Niş ve 1864 yılında Ruscuk'ta açmış olduğu Islahhaneler, 1868 yılında açılan sanayi mektebi gösterilirken, kadınlara yönelik ise 1859 yılında Cevri Kalfa kız Rüştüyesi, 1869 Kız sanayi mektebi açılmıştır. Meşrutiyet Dönemine gelince mesleki ve teknik eğitime yönelik polis mektebi (1909), Maliye Memurları Mektebi (1909), 1913 ten sonra vilayetlerde açılmaya başlayan Ameli Ticaret mektepleri, Tiyatro mektebi (1914), Çırac mektepleri (1914), Darüleytamlar (1914), Şimendifer memurları mektebi (1915), Orman ameliyat mektebi (1915), Darulelhan – Konservatuar (1916) açılmıştır (Akyüz, 2019).

Balkan, I. Dünya ve Kurtuluş savaşları esnasında hem nitelikli elemana hem de teknik boyutta üretim yapan kurum kuruluşlara duyulan ihtiyaç Mesleki Teknik eğitimin üzerinde önemle durulması gereken konu olmuştur. Yeni Kurulan Türkiye Cumhuriyeti Devleti bu ihtiyacın karşılanması için mesleki ve teknik eğitime yönelik özellikle üretici bireyler yetiştirme konusunda yerli ve yabancı eğitim uzmanlarının fikirlerinden yararlanma yoluna gitmiştir. Kemal Zaim'in bu muhtırasının dışında meslek eğitimi ile ilgili 1923 yıllarında devletin resmi gazetesi olan "Hakimiyet-i Milliye" gazetesi ve Anadolu'da çıkan bir çok gazetede mesleki eğitim ile ilgili haberlere rastlamaktayız. Basına yansıyan mesleki eğitim ile ilgili haberlerden örnekler verecek olursak; Hakimiyet-i Milliye gazetesinde "Sanayi Mühendis Mektebi" Büyük Mühim Milli Müessesenin Bu Sene Kayseri'de Açılması İçin Hazırlık" adlı haberde aynı zamana da hangi bölümlerin programların içerikleri hakkında bilgi vererek gazetede açılan bu mektep ile ilgili şu ifade kullanılmıştır;

“ Makine devrine girmek üzere bulunduğumuz bir anda İktisat Vekâletini mühim bir noksanı telakki eden bu teşebbüsünden dolayı şayan-ı takdir görürüz ifadesi kullanılmıştır (Hakimiyet-i Milliye,11 Nisan 1923).

Hakimiyet-i Milliye gazetesinde Mustafa Rahmi, “Asrı Terbiye ve Maarif” adlı makalesinde mesleki eğitimin önemini ve John Dewey’in görüşlerini şu cümlelerle ifade etmiştir:

Avcılık, balıkçılık, çobanlık, ziraat, marangozluk, demircilik, ticaret, bütün bu işler, mektepte birer derse bağlanmıştır. Çocukta onun binlerce senelik hayat ve mesaisini mektep hayatında, kısaca, geçirmiyor. Ama bu derslerle yetişen insanlarda bittabi keşif ve icat melekesi pek parlak olur..” Evvelki makalelerde terbiye usulünü ve açtığı mektebi zikir eylediğimiz Amerikalı (John Dewey), mektebinde altıdan on yaşına kadar olan çocukların derslerini marangozluk, matba, dokuma, dikiş işlerine başlamıştır. Dersleri bu işlere bağlamaktan maksat, çocukları sanat sahibi kalmaktan çok daha ziyade, iş vasıtasıyla mektebi hakiki hayata benzetmek ve derslerin tatbikatını temin etmek suretiyle çocukların her türlü inkişaflarını meydana getirmektir(Hakimiyet-i Milliye Gazetesi 17 Mayıs 1923).

J. Dewey ve A. Kuhne’nin mesleki ve teknik eğitimin gelişimine yönelik sunmuş oldukları önerilerin yanında yerli uzman olan Sadrettin Celal’in “Maarif için on yıllık inkişaf planı(1926) ve Kemal Zaim (Sünel)’in Mesleki Tedrisat Hakkında Muhtıra (1927)’sı Türkiye’de mesleki ve teknik eğitimin gelişmesine katkı sunduğu söylenebilir.

YÖNTEM

Bu araştırmada kapsamında ele alınan metin e-TBMM Kütüphanesi Osmanlıca eserler bölümünde yer alan kitaplar arasından seçilmiştir. Metnin transkripsiyonunda iki aşamalı Türkçeleştirme yolu tercih edilmiştir. İlk aşamada Osmanlı Türkçesi Metin günümüz Türkçesine aktarılmıştır. İkinci aşamada oluşturulan metin uzman görüşü çerçevesinde orijinal metin ile karşılaştırılarak düzeltilmiştir.

Mesleki Tedrisat Hakkında Muhtıra

Mesleki ve Teknik Eğitimin Gerekliliği

Bir ülkenin genel refahı, yaşama ve müdafaa kabiliyeti, fikri tekamülü, doğrudan doğruya servetini kullanmasına bağlıdır. Bundan dolayıdır ki bu sahalardaki inkişafı, iktisadiyattaki gelişim ile mümkün olur. İktisaden yükselmek için de üretimi arttırmak, çok çalışmak ve yeteneklerin üreticiliğini arttırmak yani muayyen bir miktar yetenek ile keyfiyet ve kemiyet itibari ile yüksek sonuç elde etmenin imkânını hazırlamak lazımdır.

Üretimi arttırmak için sarf edilecek mesai memleketin tabiat kaynaklarının, toprak, maden, su ve havasının istismarına matuf olacağına nazaran bir taraftan ziraat ve sana-i ziraiye, madenlerin işletilmesi vb. gibi sahalarda mütemadiyen mütezayit istihsal temin etmek üzere mesaiye vesait vermeye çalışmak, diğer taraftan da bu mesainin üretici nokta-i nazarından yükselmesi için de fennin modern tekniğin mevki faaliyet alanına koyduğu vukuf ve vesaiti terfik eylemek icap eder.

Milletimizin büyük rehberi Gazi Hazretlerinin idaresi altında asırlardan beri kaybetmiş bulunduğu siyasi istiklalini elde etmiş bulunuyor. Şimdi çeşitli harplerin memleketimizin iktisadi bünyesinde verdiği sarsıntılarının asarını tamir etmek ve memleketimize iktisadi istiklalini temin ederek refah ve tekamül vadisinde layık olduğu istikbalî hazırlamak için mücadeleye girişmek lazımdır. Hakikaten güzel memleketimizin bereketli ovaları; otlakları ile yer yer mebzul ormanları ve suları ile işletilmekte ve henüz işletilmekte bulunan mekşuf, gayri mekşuf maden hazineleri ile hâlihazırının kat kat fevkinde ve parlak bir atıye layık ve namzettir.

Cumhuriyet hükümetimizin üretimini artırma hususunda ibraz etmekte bulunduğu faaliyeti nazar-ı şükran ile görmemek mümkün değildir. Bu faaliyete demir yollarına ve alelumum yolların temininde atfedilen büyük bir ehemmiyet ve bu uğurda sarf edilen hizmet ve gayret en güzel bir delil olarak gösterilebilir. Hakikaten üretimi arttırmaya uğraşmak ve üretilen malları ihracat merkezlerine iktisadi şartlar dâhilinde sevk etmedikçe faydasızdır. O halde nakil vasıtaları her türlü teşebbüslere nakit temin edilmesi lazım gelen bir ihtiyaçtır.

Fakat bir taraftan demir yolları bir taraftan da genel ve özel yollar yapılmakta iken bu inşaatın bitimini takiben uyandırılacak şiddetli faaliyetin unsurlarını, yöneticilerini dahi hazırlamaya başlamak lazımdır. Ziraat sahasında yeni usulleri az çok tatbik edebilecek, tohumlarını, meyvelerini ıslah edebilecek çiftçiler, yağ, sabun, deri, dokumacılık sanayisini tekâmül ettirebilecek teknisyenlere, sanayi madeniyatımızı ihya edebilecek mütehasıslar yetiştirmek üzere tedbirler almak icap ediyor. Aynı zamanda meslek terbiyesini işçilerimizin her tabakasına yayarak küçük meslekler erbabını dahi tekâmüle doğru sevk etmek ihtiyacı vardır. Bunun yanı başında kızlarımıza meslek terbiyesi vermek onları el işlerinde ve kadınlığı alakadar eden sanatlarda (hıfzıssıhha, çocuk büyütme usullerinde ve hatta umumi hayatta daha fazla başarı gösterme kabiliyeti) verme zarureti karşısında bulunuyoruz.

Velhasıl üretim hayatında memleketimize istiklalini temin etmek ve hatta rekabet kudretini dahi iktisap ettirerek umumi servetimizi arttırmak üzere başka memleketlere ihracatta bulunabilmek için bütün kuvvetlerimizi mevki faale koymak, hâlihazırda millî gayelerimizin en mühimlerinden birini teşkil etmelidir.

Hâlihazırda demircilerimiz sanatlarını görme suretiyle öğrenmiş, modern tekniğin en küçük sanayiye bile ithal ettiği vesait ve vukufundan bihaber bulunmaktadırlar. Bunun sonucu olarak köylümüz arasında basit yeni zirai aletleri, pullukları temin edememekte dirler. Çünkü herhangi bir parçanın tebdili lazım gelse köylü büyük külfetlerle gayriihtiyari büyük şehirlere gitmekte ve pek çok para sarf etmek lüzumu karşısında kalmaktadır. Memleketimizde bugün mevcut ve istiklalde artacak olan bina inşaatında müteahhitlere pencere demirleri vesaire demir işlerini yaptırarak adam bulmakta müşkülât karşısındadırlar. Yine bina

inşaatından istihdam olunmak üzere usta, betoncu, nakkaşçı ve benzerleri bulmak en müşkül işlerden biridir. Bu sebepten ecnebi ameleiyi memleketimize ithal etmek ve memleketin evladı dururken bunlara pek fahiş yevmiyeler vermek zarureti hâsıl oluyor. Aynı zamanda sanatı itibarıyla menşei kontrol edilemeyen bu yabancılara Aydın gibi bazı şehirlerde bilahare çatlayan çok kötü inşaat yaparak birçok kimsenin çok büyük zararlara uğramasına sebep olmuştur.

Marangozluk, arabacılık yine memleketin pek muhtaç olduğu sanatlar arasındadır. Halen Ankara'da müteahhitler pazu kuvvetiyle çalışan ve resim üzerine kafi bir şekilde iş görmeyen marangozlar çalıştırmaktadırlar. Ve milletimizin birçok yerlerinde hayvanları harabeden kağrı kullanılmaktadır. Soba ve tenekecilik evlerin dahili sıhhi tertibatı, kunduracılık gibi bir çok küçük sanatlarda kasket, kravat imali, kümes hayvanat besleme usulleri konservencilik vb. kadın sanatları dahi memleketimizde son tekniğin kolaylık ve tekamülünden istifade ederek ıslah ve ihya edilecek sanatlardandır.

Küçük sanayi deyip geçmemek lazımdır. Bilakis üzerinde en ziyade tevkif edilecek bir memba-ı servet teşkil eden küçük sanayiinin yalnız yüzde 50 salaha nail olması bütün memleketin üretimi üzerinde ne büyük bir farka tekabül edeceğini tasvir etmek müşkül değildir.

Meslek terbiyesini halkın bütün tabakalarına teşmil etmek diğer yandan daha faydalı ve lüzumludur. Hakikaten küçük sanatkârlarımız meyanında fitri kabiliyet ve zekâ itibarıyla hakikaten güzide kimselere sık sık tesadüf edilmektedir. Bunların inkişafına imkân temin etmek memleket için bir kazancı teşkil edecektir. Yüz sanatkar içinden yalnız bir tanesinin başarılı olup sanatını makine üreten mütemadiyen vesait kazanan bir endüstri haline getirdiğini farz edersek yalnız bunların hepsi için yapılacak fedakarlığı belegan ma belağ(çok miktarda) telafi etmesi mümkün olacaktır. Diğer taraftan fikri sınıfa yükselme imkânını bahsetmek Cumhuriyet Halk Hükümetimizin şiarına muvaffak ve çok adilane bir teşebbüs teşkil eyleyecektir.

Teknisyen İhtiyacı

Fakat memleketimiz, bu tarzda yetişecek mahir ve işinde şuurlu işçilerden başka teknisyenlere dahi muhtaçtır. Teknisyen ali riyaziyata müracaat etmeksizin işinin hesabını yapabilen bir projeyi ne kadar muğlak olursa olsun tatbik edebilen ve icabında ceketini çıkartıp bizzat işe girişebilen bir adamdır. Memleketin umumi faaliyetini şöylece bir gözden geçirecek olursak, bu nevi adamlara olan ihtiyacın büyüklüğü derhal takdir edilir. Memleketimizde Şimendiferlik büyük bir endüstri halini almaktadır. Seyr-i safası gittikçe yükselişe geçmektedir. Yalnız bunlar başlı başına pek çok teknisyeni yetiştirecek mahiyettedir. Fakat saha-i faaliyet bundan ibaret değildir. Elektrik için alelumum makine için, sanayi tezyine için inşaat ve betonculuk için sanayi nesciye için, sanayi kimyeviye için, sanayi madeniye için hep teknisyene ihtiyaç vardır.

Bugün kudreti elektrikhaneden istifade ederek tenevvürat yapmış ve yapma teşebbüsünde bulunan değirmenler, atölyeler tesis eden şehirlerimiz pek çoktur. Kudreti elektrikhanenin nakli ve istimali hususunda arz eylediği büyük suhuletler sayesinde bu şekli kudret istiğmalinin günden güne tamim edeceğinden hiç şüphe yoktur. Fakat kudreti elektrikiye tatbikatı için genellikle esaslı bir teknik malumata ihtiyaç duyulmaktadır. Bu tatbikatın görünen suretiyle yetişmiş kimselerin ellerinde kalması adem-i muvaffakiyete uğramasına ve birçok zararlara meydan vermesine sebep olacaktır. Nitekim kudreti elektrikhane istimal ederek tenevvürat yapan birçok şehirlerimizde hesapsızlık yüzünden düşük voltajlarla yanan lambaların fena zararlar vermekte olduğu ve düşük üretim ile zararlı bir surette işlenmektedir.

Makineler hakkında dahi vaziyet buna benzerdir. Bir makineyi yerleştirmek ve en iyi şartlar altında işlemesini temin etmek pek basit bir iş değildir. Bugün bir taraftan yeni makineler ibda olunurken diğer taraftan mevcut makinelerin daha iyi bir verimle çalışmasının teminine çalışılmaktadır. Hatta bu ikinci cihet birinciden çok daha mühim telakki olunmaktadır. Hakikaten otomobil motorlarının beher beygir kuvveti başına saatte bir gram noksan benzin yakmasını temin etmenin ve memlekette hali faaliyette bulunan bütün motorlar üzerinde buna müşahede bir neticeye varmanın umumi istihsalin üzerinde ne büyük bir tasarruf teşkil edeceğini tasvir etmek güç değildir. Bu da makinelerin mühtahsilesini ıslah etmek ve binaenaleyh amelini şeraitini ıslah etmekle beraber faaliyet şartlarını dahi temin etmekle kabul olur. Hele bakımın makinenin ömrü üzerindeki tesiri düşünülürse makineyi mahir ellerin kontrolü altına koymanın derece-i ehemmiyeti daha ziyade tezahür eder. Vesait ömrü yirmi sene olan bir otobüs şartlar dahilinde memleketimizde acaba kaç sene kadar işleyebilmektedir.

Sına-i tezyine, yağcılık, betonculuk için dahi teknisyenlere olan ihtiyacımız pek büyüktür. Yukarıda arz olunduğu gibi teknisyen noksanı yüzünden memleketimizin her tarafında inşaat yabancı ellere tevdi olunmuş ve memleket evladının refahına masraf olacak ve bununla beraber belki de yarı yarıya indirilmesi mümkün bulunacak büyük yekünler bu yabancılara nasip olmaktadır. Bazen de menşei dahi kâfi derecede kontrol edilmeyen ve sırf kendi iddiaları üzerine binaen hükmedilerek kendilerine iş tevdi edilen bu yabancıların iddia ettikleri maharetten çok uzak bulunan insanlar oldukları ve yaptıkları inşaatın çürük ve kusurlu olduğu bilahare büyük zararlara maruz kalmış muhtelif nazarlarda tebeyyün etmektedir.

Sanayi kimyeviye ve tesciye de bugün teknisyen nokta-i nazarında pek ciddi bir ihtiyaç karşısındadır. Pek ileri bir delil elde etmek üzere sadece şu rakamları dikkate almak yeterlidir. Yalnız İzmir iktisat mıntikasında 1925 senesi zeytinyağı mahsulü 10.696.727 kg ve yağın sıklığıyla bakiye kalan fakat kullanılan taksir usulüne göre az çok yağ ihtiva eden pirinanın(artık zeytin posası) miktarı da 31.305.875 kg'dır. Bu madde sabun imalinde istimal olunabildiği halde 983.808 lira gibi nispet kabul etmeyecek derecede aşağı bir fiyatla satılarak harice İtalya, Yunanistan'a ihraç edilmiştir. Bu memleketlerde sabun imaline hizmet eden pirina bunlara pek büyük bir kar temin eylemiştir. Diğer taraftan gerek memleket dâhilinde istihsalin ve harice sevk olunan zeytinyağları asit oranı düşük yağlardır. Yağlarda fazla miktarda asit bulunması zeytin tanelerinin fazla bekletilmesinden ve tarz-ı muamelesinden ve nihayet usul-ü muhafazasından meydana gelmektedir. Bu yağları aşağı fiyatlarla satın alan memleketler tasfiye ettikten ve ekseriya başka yağlar dahi katarak coupage denilen imaliyenin mahsulü olan bu yağları satmakta ve hatta tekrar memleketimize kadar

göndermektedirler. Yağlarımızın mühim bir müşterisini teşkil eden Fransa, bu yağları tesviye ettikten sonra şimal memleketlerine göndermektedirler. Bu suretle araya giren araçlara memleketimizin kazancının önemli bir kısmını yedirmek mecburiyetinde kalmaktayız.

Adana'da, Antep'te, Uşak ve Denizli'de hemen hemen her yerde işlemekte olan dabagathanelerin dahi teknisyene ihtiyacı vardır. Günlük, tuzlu deri halinde ihraç edilmekte olan derilerimizi modern usullerle işlenmiş deri halinde ihraç etmenin gerek memleketimiz evladına iş temin etmek ve gerekse ihraç-ı mevadımızın kıymetini yükseltmesi açısından önemlidir.

Sanayi nesciyemiz bir taraftan iplikleri boyamakta maharet sahibi zevata diğer taraftan da bilhassa halılarımızın sanat ve resim itibariyle kıymetlerini yükseltecek resamlara ihtiyacı vardır. Boyacılıkta istihdam edilmek üzere birçok iplik fabrikaları ecnebi işçileri celp etmek mecburiyetinde kalmıştır. Halıcılığa gelince bu sanatın memleketimizde hal-i revaçta bulunmaması el halısının ucuzluğu önemli bir etkidir. Genellikle evlerinde bir iki tezgâh bulunan ve ailece çalışan işçilerin günlük ücreti kişi başına otuz kuruşu nadiren aşmaktadır. Halıcılığımızda ART (sanat) ciheti kafi bir itinaya mazhar olmamaktadır. Halıcılarımız ya hâlihazırda mevcut bulunan muayyen tip (Isparta, Kula vb.) resimleri kopya ederek halılarına nakış vermekte veya ecnebi tacirin Amerika veya Avrupa'nın muhtelif memleketlerini zevklerini okşayacak şekilde tertip ettirdikleri resimleri ürün üzerine itihaz etmektedirler. Türk halıcılığı namına arzu edilir ki tabiattan yaprakları, çiçekleri tetkik ederek ve bunları milli ruha göre tefsir ederek nakış tertip eden ressamlarımız bulunsun. Bu suretle tabiattan alınacak namütenahi (sonsuz, sınırsız) terkiplere milli ruh ilave edilmiş ve halıcılığımız milli karakterini iktisap etmiş olacaktır. Buna nazaran hâlihazırda halıcılığımız içinde boyacı teknisyenine nebati boyacılığı tatbik edebilecek küçük sanatkârlara ve nihayet bedii zevkiyle milli duygusu inkişaf etmiş resamlara ihtiyaç vardır.

Tezyinîyi sanayii de teknisyene muhtaçtır. Bugün modern tezyinîyi sanayinin de kuru hat müstakimden iştikak ettirmeye doğru gidiliyor. Hâlbuki ecdadımız bunu ne büyük başarıyla tatbik etmiştir. Fakat tezyine usulümüz milli duygularımızın istihsalatını takip etmesini icap ederken pek geri kalmıştır. Birçok sahalara, milli faaliyetlerimize, taze bir hayat veren inkılabın "Arts Industriels"i dahi ihmal edemeyeceği tabiidir. Hem de arts industriels bir taraftan fen ve sanayi-i nefise diğer taraftan da iktisadi sanayii ile birleştiği için bunlar arasında bir birleşme yolu teşkil etmektedir.

Memleketimiz gibi servet itibariyle mütemadi, harplerin fena zararları, idarecilerin tahripkâr tesiri altında çok geri kalmış bir memlekette sanayi-i nefise'nin ve bilhassa resmin inkişaf bulması "Arts Industrial" ile yan yana yürümesi ile mümkündür.

Şu ciheti dahi kâmil ehemmiyetle kaydedelim ki; mahir amelenin ve bilhassa teknisyenlerin yetiştirilmesi memleketin müdafaası nokta-ı nazarından esaslı bir ehemmiyete haizdir. Hâlihazırda harplerde tekniğin ifa eylediği rolün ehemmiyeti herkesin malumudur. Birçok silah ve mühimmat fabrikalarını binlerce otomobil kamyon ve tayyareyi diğer modern harb vesaitini hali faaliyete koyacak olan bugünkü harplerde bir memleketin çok miktarda mahir işçi ve teknisyenine malik olması bu memlekete ne büyük bir cihan bahşedecektir.

Buraya kadar telhissen darc ettiğimiz mülahazatın basitçe tetkiki gösterir ki; bugün fenni bu tekamülü ve sanayi nefise ile iktisadiyatı birleştirmekte vasita olacak milli iktisadi mücadelemizde çiftçilerimizin, sanatkârlarımızın, sanayi müteşebbislerimizin kumandanları ve zabıtları vb. vazifesini görecek ve harp zamanında memleketin müdafaasında en ziyade müessir bulunan vesaiti idare edecek olan mahir insanları, teknisyenleri iyi yetiştirmek ve bu mücadelelerdeki muvaffakiyetimizi emniyet altına almak gibi büyük bir mesele karşısında bulunuyoruz.

Hali hazırda memleketimizde ilk ve orta tahsil sistemleri tamamen tekrar etmiştir. Bu sahada yapılabilecek işler teferruatında salaha ve tatbikatta tekâmüle doğru yürümekten ibarettir. İşlerinde umumiyet itibariyle istikrar devrine dâhil bulunmuş olan vekâletimize pek ağır bir yük teşkil etse bile temin edeceği yararların şumulünü nazara dikkate alarak, memleketimizde mesleki eğitimin ihyaen tesis etmeye karar vermiştir.

Bu işin kuvvetli ve doğrudan doğruya memleketimizin iktisadi ihtiyaçlarından mülhem olan esaslara istinat ettirilmesi muvaffakiyet ve istikrarı için en kuvvetli bir zaman teşkil edeceği bedihi bulunduğundan vekâletimiz mesleki terbiye işlerindeki sultası her tarafta tanınmış bulunan Bürüksel Mesleki ve Teknik tedrisat müdürü Mösyö Omer Buyse 'yi memleketimize davet etmiştir. Davetimizi kabul edip memleketimize gelmiş bulunan bu kişi çeşitli bölgelerde bir kaç ay süren iktisadi tetkikatı neticesinde mesleki eğitim sistemimizin esaslarını hazırlamıştır. Bu sistemi tespit eden projeler Maarif Vekâleti Mecmuasının 13 ve 14 nüshalarında yer almaktadır. Yüzlerce sayfayı içeren bu projelerin toplamı büyük bir alaka uyandıracak mahiyette bulunduğu için mühim bir memleket mesaili ile alakadar bulunanlara bu nüshaların mütalaasını tavsiye ediyoruz. Burada bu sistemin esaslı noktalarını açıklamaya çalışacağız:

Ankara şehri merkez hükümetimiz önemli bir şimendifer şubesinin mıntikasında bulunacak gerek dâhilden gerek se memaliki ecnebiyeden gelecek zairelerle, iş adamlarının mütemadi bir surette gelip gittiği bir şehir halini alacaktır. Ankara'nın aynı zamanda büyük şirketlerin merkezlerini tesis edecekleri bir şehir bulmak ve daha birçok avamili iktisadiyenin merkezi faaliyetini teşkil etmek dolayısıyla iktisadi ehemmiyeti artacaktır. Bu itibarla mütehasıs bu şehri mesleki ve teknik tedrisat için memleketin dimağı inşai merkezi haline getirmeyi teklif etmektedir. Burada iki önemli müessese açılacaktır.

Gazi Mustafa Kemal İş Darülfununu

Bu müessese ilk mektep mezunların mahsus olmak üzere biri hazırlık şubesi olan ve bunu takibe 15-17 yaşındaki çocuklara üç senelik bir tahsil verecek olan teknik sınıfları içerecektir. Bu teknik sınıf şubeleri şunlardır.

1. Taşçılık, duvarcılık,, betonculuk vb şubeler.
2. Ağaç işleri, marangozluk, çatıcılık, mobilyacılık şubesi

3. Maden sanayi, demircilik, tesviyecilik, tornacılık, dökümcülük, kaynakçılık, bina çilingirliği, şubesi.
4. Evlerin sıhhi tesisatı, kurşun boruculuk, tenekecilik, gaz tesisatı şubesi.
5. Elektrikçilik şubesi
6. Sanayi tezyine şubesi.

Bu sınıflar mahir işçi yetiştirecektir.

Bunların fevkinde 17 yaşını doldurmuş bulunan gençleri kabul edecek olan iki senelik teknisyen sınıfları bulunacaktır. Bu sınıflardan 19 yaşında mezun olacak gençler kuvvetli pratik malumatla donanık olmakla birlikte yeterli derecede nazari bilgiye dahi sahip bulunacaklardır. İşten anlayan ve bizzat işe girebilen ve herhangi bir projenin tatbikatını idare edebilme kudretinde bulunan teknisyen olarak yetişmiş bulunacaktır. Teknisyen sınıfları da şu sınıfları ihtiva edecektir:

1. İnşaat nafia ve yol inşaatı
2. Elektrikçiler şubesi
3. Ziraat makinaları inşaatı, makine ressamlığı ve kondüktörlüğü şubesi
4. Harafetler şubesi
5. Sanayi tezyine şubesi
6. Muallim şubesi

Teknisyen şubesinde birde muallim şubesi bulunacaktır. Bu şubede meslek mekteplerinde muallim olmak isteyen teknisyenler kuvvetli bir pedagoji istihzara tabi tutulacaklardır. Bu suretle meslek mekteplerimiz pek kuvvetli anasırı talimiyeye malik olabileceklerdir. Bundan başka müessesede ihtisas dersleri dahi bulunacaktır. Teknisyen olarak yetişmiş bulunacak gençlerden arzu edenler memleketin muhtelif ihtiyacatına tekabül etmek üzere açılacak ihtisas derslerine devam edebileceklerdir. Bu dersler ihtiyaca göre açılıp görevini ifa ettikten sonra kapanacaklardır.

İş darülfünunu 1000 talebe alabilecek ve tam olarak işlemeye başladığında senelik 240 mahir işçi, 50 teknisyen, 20 muallim ve 10 mütehasıs yetiştirecektir.

Bu müessese modern bütün araç gereçle donatılmış olacak teşkilatı itibariyle en son tekamülatı ihtiva edecektir. Bundan başka müessesede erbabı ziyarete daimi surette açık tutulacak ve gerek müessesenin ve gerek memlekette mevcut diğer sanat müessesatının mesai numunelerini ihtiva edecek olan bir teknoloji müzesiyle zengince bir kütüphane ve tahriyat laboratuvarları muhtelif koleksiyonlar mevcut bulunacaktır. Müessese aylık bir mecmua neşrederek bütün meslek mekteplerini yeni terakkiyatından haberdar edecektir. Bu suretle iş darülfünunu erbabı sanayie daima mürşit vazifesinin görebilecek ve her türlü müracaatlara cevap verebilecektir. Sanayi erbabı müesseseye gelip modern mesainin tarzı tertibini modern araçların üretim noktasında ki büyük kudretini görüp tetkik edebileceklerdir. Hatta biraz daha ilerisine doğru bakmak icap ederse bu müessese sayesinde Ankara bütün şarkın teknik faaliyetini merkezini teşkil edecektir diyebiliriz.

Bundan başka bu müessese erkânı Harbiye-i umumiye tarafından Ankara'da tesisi düşünülen Politeknik mektebi için kuvvetli bir esas teşkil edecektir. Bir taraftan mükemmel teçhizatla yanı başında inşa edilebilecek olan politeknik mektebine tatbikat ve ameli mesai sahası hazırlanmış olacaktır ve diğer taraftan yetiştirdiği teknisyenlere politeknikğin en kuvvetli ve her türlü muvaffakiyete namzet talebesini teşkil edecektir.

Bu müesseseye mütehasısların teklif eylediği veçhile "Gazi Mustafa Kemal Paşa İş Darülfünun" namını vermekte pek uygun olacaktır. Bu isim Gazi Hazretlerinin irşadiyle istiklal siyasiyesini kazanmış bulunan milletimizin bütün kuvvetlerini tekşif ederek istiklal iktisadiyesini dahi kazanmaya azim etmiş bulunduğu delalet edecektir. Böyle bir milli bir modeli bulunacak bu müessesenin feyizdar olacağına şüphe edilebilir mi?

Kız Enstitüsü

Ankara'da tesisi teklif edilmiş bulunana ikinci müessesede kız enstitüsüdür. İş darülfünunu erkekler için ne ise kız enstitüsünde kızlar için de o dur. Bu müessese bugün kadınların muvaffakiyetle ifa ve idare edecekleri birçok hizmet ve meslekleri ihtiva etmektedir. İlk tahsil üzerine müessis dört senelik bir devre-i tahsiliyeden ibaret bulunan birinci kısım şubelere ayrılacaktır.

1. Bıçkı ve konfeksiyon imalat şubesi
2. Çamaşırçılık şubesi
3. Şapkacılık ve tuvalet levazımı sana-iye çiçekler şubesi
4. Ticaret ve lisan şubesi

Bunu takiben iki senelik yüksek bir devre-i tahsiliye ihtiva eden ikinci kısmın şubeleri ise şunlardır.

Bu şubelerin hepsinin hemen açılmasında zorunluluk yoktur.

1. Kadın harafetleri şubesi(Konfeksiyon, çamaşır, Şapkacılık vb.).
2. Ticaret ve kitabet şubesi(a-ticaret kısmı b- kitabet ve muhaberat kısmı)
3. Kız meslek mekteplerinde muallimliğe hazırlayıcı şube
4. Hidematı içtimaiye: Çocuk müessesatı, müessesatı Hayriye fabrikaların şeraiti sıhhiye murakıplığı.
5. Zaire hasta bakıcılar ve evlerine hasta kabul eden hasta bakıcılar şubesi.

Enstitünün normal yani kız mekteplerine hoca yetiştirecek kısmı bilhassa dikkate değerdir. Umumi kültür sahibi ve aynı zamanda mesleki terbiyevi hazırlıkları dahi pek kuvvetli bulunacak hanımlar memleketin her tarafına dağılarak meslek terbiyesini ev işleri zevk ve maharetini neşreceklerdir.

Kadınlarımıza, evin hıfzıssıhhasını, çocuk büyütmenin hasta bakımının şartlarını, bir evin bakımı ve muhasebesi ile sıhhi yemek pişirmenin usullerini öğretmek onların odaların mobilyanın tanzimi, çiçek yetiştirmek vb gibi bedii zevklerini geliştirmek, nihayet el işleriyle ve mümkün çevrede kümes hayvanatı yetiştirerek konserve imalatı yaparak onlara kazanç temin etmenin yollarını göstermek aile hayatının emniyet ve saadet esaslarını hazırlama demektir.

Diğer taraftan birçok maharetler biçki dikiş elbise çamaşır, kâtiplik, ticarethane memurluğu ve sair birçok hidamatı içtimaiye kadınların muvaffakiyetle çalışabilecekleri faaliyet sahalarını teşkil etmektedir.

Her ne bahasına olursa olsun kadınlarımıza faaliyet sahaları bulmaya ve onları icabında bir evin idare yükünü kısmen üzerlerine alarak erkeklerle olan müşterek hayatında zevcelerinin ağır yüklerini hafifletebilecek kudret ve kabiliyetinde yetiştirmeye mecburdur. Her memlekette yaşamak her geçen gün zorlaşmaktadır. Medeniyet ilerledikçe fen terakki ettikçe ihtiyaçlar artmakta ve hayat yeni yeni şartlara doğru gitmektedir. Bu sırada memleket nüfusunun büyük bir kısmını teşkil eden kadınların memleketin faaliyeti umumiyesine karışmayan hayatın saadet ve zevklerinden mahrum kalmamak için birinci şart olan bedii ve fikri mesaiden uzaklaşan velhasıl müstahsil olmayan bir sınıf halinde kalması mümkün değildir. Aksi takdirde dimağı faaliyetleri için bir saha bulamayan bu sınıf gerek zevk ve yaşayış ve gerek bünye itibari ile gayrı tabiliğine doğru sevk edilmiş olacaktır ki bunun bir memleket için arzu edeceği azim tehlikeler kimsenin nazarından kaçabilecek mahiyette değildir.

Sanayi Kimyeviye ve Tesciye Mektebi

Vekâletimizin tesisine karar verdiği bir müessesede sanayi kimyeviye ve tesciye mektebidir. Bu mektepte

1. Alelimum yağlar ve bunlardan müşteki olan sabun ve gliserin sanayi
2. Mevadi gıdaiye sanayi
3. Debagat sanayi
4. İplik sanayi

İsimleri altında çeşitli şubeler bulunacaktır.

Bu mektep memleketimizde yegâne bir müesse olacaktır. İzmir mıntika-i iktisadiyenin arz ettiği ehemmiyeti nazara dikkate alarak bu mektebin İzmir'de tesisi münasip görülmüştür. Filhakika yağ ihracatımızın büyük bir kısmı İzmir limanı vasıtasıyla yapılıyor. Diğer taraftan uşakta, Denizli'de, önemli debagat merkezleri mevcuttur. Fazla olarak İzmir mıntika-i iktisadiyesinin üzüm, incir ve sebze istihsalatı mevadi gıdaiye için önemli kaynaklar teşkil etmektedir. Bu gibi müessesat oldukça mühim masrafı tesisiyeyi istilzam etmektedir. Çünkü müessese – kilogramlık miktarlar üzerinde ve sanayinin şartları dâhilinde çalışabilecek bir kudrette bulunacaktır. Sanayi tesciye mektebi dahi önemli laboratuvarlara arz ve ihtiyaç edecek bir mektep bulunduğu nazaran bu mektebi dahi sanayi kimyeviye mektebine ilhak etmek masrafın eksilmesi nokta-i nazarından faydalı görülmüştür. Mamafih her iki mektebin talebesi senede üç ay muhtelif yerlerde ve müesseselerde staj göreceklerdir.

Memleketimizin diğer mıntıklarında mesleki eğitim ihmal edilmeyecektir. Her mahallin iktisadi ihtiyaçlarına ve mevcut mevcut sanayiye göre mesleki tedrisat şubesi memleketimizin her tarafına teşmil edilecektir. Fakat umumiyetle vaziyeti iktisadiyemiz vâsi hudut dâhilinde ve mükemmel teçhizatla işleyen müessesatin açılmasını icap ettirecek bir halde değildir. Bunun için İstanbul, Konya, İzmir vb. gibi mühim merkezlerde birer mıntika sanatlar mektebi bulundurmakla beraber Adana'da pamuk sanayi, iplik ve mensucat debagat, gece dersleri, İstanbul'da inşaat bahriye,, trikotaj gece dersleri, Kütahya'da çilecilik dersleri vb. gibi mahallin hususiyetiyle mütenasip az vesaitle çalışarak ucuza mal olan dersler açılacaktır.

Sanat mekteplerini şimdiki gayrı müstakar vaziyetlerinden kurtarmak için mıntika mektebi haline koyacağız. Yani vilayetlerimiz mıntikalara ayrılarak her mıntıkada dâhil bulunan vilayetleri hususi bütçeleri nispetinde bulunacak bir emsal dâhilinde sanat mektebinin masraflarına iştirak ettireceğiz. Bu suretle sanat mektepleri hiçbir vilayet için ağır bir yük teşkil etmeyecek şekilde yaşayabilecektir. Bunlardan bazılarında ezcümle Konya, İzmir ve İstanbul mekteplerinde teknisyen sınıfları dahi açacağız.

Hali hazırda idare etmekte bulunduğumuz dört ticaret mektebi vardır. Bunlar ilk tahsil üzerine müessis dört sınıflı ilk meslek mektepleridir. Bu mekteplerin tedrisatı amaçlarına göre tanzim ve tertip edilmiştir. Bunlardan pek çok faydalar beklenilebilir. Bunların fevkinde olarak bazı merkezlerde ileride tali ticaret mektepleri açacağız. Bunlar İstanbul'da Ticaret Vekâlet Celilesi'nin idaresinde bulunan yüksek ticaret mektebiyle hem ahenk olarak yürüyeceklerdir.

Gece ve gündüz Meslek Kursları

Bunların haricinde zahirde pek mütevasiğ görünen ve pek cüzi vesaiti masrafla işleyen bütün bir teşkilat mevcuttur ki bunlara ehemmiyet itibariyle şimdiye kadar tatad ettiğimiz müesseselerden hiçte geri kalmamaktadır. Memleketin istihsal hayatındaki müessir birer amil salih teşkil edecek olan bu teşkilat halkın her tebaasına meslek terbiyesini ve tekâmülünü neşretmek vazifesiyle mükellef gece ve gündüz meslek kurslarıdır.

Kurslar biri ilk tahsilini tamamlamış olanlara ve diğeri ilk tahsilini ikmal etmiş olanlara mahsus olmak üzere olmak üzere iki türdür. Erkekler için olanlar haftada on saat olmak üzere münhasıran gece tedrisatı yapacak. Kızlar için olanlarda haftada on ile yirmi saat olmak üzere gündüz ve gece tedrisatı yapacaktır. Bu kurslar üç ile dört sene devam edecek ve müdavimlerine milli ve içtimai terbiye ile beraber esaslı mesleki malumat verecektir. Bunların özelliklerini;

1. Müdavimlerine gündüz çalışarak hayatlarını kazanmalarına imkân vermesi
2. Mahalli ihtiyaçlara büyük bir kabiliyet intibakı göstermesidir.

Ticaret, demircilik, kunduracılık, otelcilik, terziilik, marangozluk, ev işleri, ziraat işleri, kadın sanatları vb. gibi büyük bir gelişme arz edecek olan bu kurslar memleketimizin ihya –i iktisadiyesinde en ziya kudret avamilinden birini teşkil edecektir.

Eğitim Programı

Mesleki eğitim sistemimize ithal edilecek diğer bir hususiyette bu tür tedrisatı icra edecek olan mekteplerin şimdiye kadar olduğu gibi kendi muhitleri ve programlarının çerçevesi içinde kalıp gerilemekten ve ihtiyarlamaktan kurtarılmış bulunmalarıdır: hakikaten mektebin muhiti sanayi ile daimi surette hali temasta bulunup onun süratle tahvil eden ihtiyacatını takip etmesi lazımdır. Aksi takdirde bu sene sanayinin en son ihtiyaçlarına göre tesis olunmuş bir mektep on sene sonra aynı seyri takip etmezse sanayi nazaran çok geri kalmış bulunacaktır.

Mesleki ve Teknik Eğitimin İdaresi

Tesis olunacak meslek mekteplerimizden her biri bir merakı be komisyonunun idare altına vâsi olunacaktır. Bu komisyonda Maarif Vekâleti, mahalli hükümet, ticaret ve sanayi odaları, mümessil bulunduracağı gibi mahallin ticaret ve sanayi grupları dahi mümessil bulundurmamak hakkına haiz olacaklardır. Murakıba komisyonu mektebi düzenli olarak nezaret altında bulundurarak mektebin devamlı bir tekâmülünü temin etmek için ittihazı icap eden tedbirleri Maarif Vekâlet'ine teklif edecektir. Esasen bu gibi mekteplerin kabiliyeti hayatiyeye haiz olması her zaman muhitin ihtiyacatına cevap verebilmesi ile kabil değil midir?

İşte merakıbe komisyonu bu intibakı temin etme vazifesiyle mükellef olacaktır. Her türlü tebdilin tatbiki Maarif Vekâlet'indeki mütehasısların kabul ve tetkikine mütevakıf olduğundan böyle bir tarzı idarede hatıra gelebilecek teşevvüşünde meydan kalmayacaktır.

Öneriler

Buraya kadar olan maruzatımızdan anlaşılacağı veçhile pek mühim ve memleket için ihya kar bir teşebbüs karşısında ve böyle vâsi bir sistemin tatbik müşkülâtı muvacehesinde bulunuyoruz. Böyle şümulü bir tedrisat şubesini idare edecek hocalarımız ve vesaitimiz var mıdır? Sualî pek tabii olarak varit olacaktır.

İş darülfünunu, kız enstitüsü, sanayi kimyeviye mektebi vb. gibi teknisyen yetiştirecek olan müesseselere muallim yetiştirmek üzere Avrupa'ya 33 gencin gönderilmesine teşebbüs edilmiştir. Bu müesseseler meydana gelinceye kadar ve teknisyen sınıfları açılıncaya kadar bu gençlerde yetişmiş bulunacaktır. Diğer taraftan mevcut teknik mekteplerin ilk kısımları ile umumiyetle kurslar için talim erkânı bulmak ve mevcuttan azami istifadeyi temin etmek için bu müessesata bol miktarda kitap ve sanat pedagojisine muvaffak olarak tertip edilmiş iş serileri tedarik edeceğiz. Bu sayede mevcut muallimlerin muvaffakiyet kabiliyetleri artmış olacaktır. Ve mesela bir kurs için bulunduğu muhitte ve ait olduğu sanatta en mahir addolunan bir usta istihdam olunarak talebeye pedagojinin silsile dâhilinde bulunan işler gösterilecektir. Müdavipleri milli, medeni ve içtimai terbiyesine müteallik bulunan derslerde Mekatibi umumiye muallimlerimiz tarafından deruhte edilecektir.

Unutmayalım ki kurslardan maksat halkın mesleki terbiyesini salaha doğru sevk etmektir. Bu hususta elde edilecek yüzde yirmi otuz salah önemli bir başarıyı teşkil edecektir. Bundan dolayı kurslarda zekâ ve kabiliyet itibariyle temayüz eden çocukların gündüz mekteplerinin yüksek sınıflarına geçmesine hiçbir engel yoktur. Bu suretle halkın her tabakasından fitri kabiliyeti itibariyle temayüz edebilecek çocuklara yükselme imkânı bahşedilmiş olacak ve icabeti adaleti temsil etmekte olan Cumhuriyet Halk Hükümetimizin prensiplerinin bu sahada dahi tatbikatına geçilmiş olacaktır. İşte bu çocuklardır ki ileride memleketimizde patron, endüstriyel olarak yetişecektir. Ve bir gün fabrikalarımızın başında sahip ve müdür sıfatıyla çetin bir iş olan iktisadi mücadelede memleketimizin şampiyonlarını teşkil edeceklerdir.

Vekâletimiz "deruhte etmiş bulunduğu ve memleketimizde birinci defa tatbik edilmekte olup vâsi bir tedrisat sistemi teşkil eden mesleki tedrisatın hakikat sahasına isali gibi ağır bir vazifede bütün vatandaşların, resmi, gayri resmi bircümle teşkilatın müzaharatına nail olacağını ümit ederek işe başlamış bulunuyor. Yüksek Tedrisat Müdürü Umumi/ Kemal Zaim /1927

SONUÇ

Toplumsal kalkınmayı gerçekleştirebilecek itici güç iyi planlanmış mesleki ve teknik eğitimle mümkündür. Gelişmiş ülkelere bakıldığında 16. Yüzyıldan itibaren gerek örgün ve gerek se yaygın eğitim vasıtasıyla üretici bireylerin yetiştirilmesi için çalışmalarını sürdürmüşler ve bu gün bu çalışmalar sayesinde kalkınmışlık düzeylerini artırmışlardır. Bugün gelişmiş ülkelerin örgün eğitim kurumların da eğitim gören öğrencilerin %80 e yakını mesleki ve teknik eğitim alırken, Türkiye'de ise bu durum %30 lar civarında kalmıştır. Bu oranlar gelişmiş ülkelerde 80 kişinin üretip 20 kişinin tüketici, Türkiye 'de ise 30 kişinin üretici 70 kişinin tüketici olduğunu göstermektedir. Her ne kadar bu durum günümüzde geçerli olsa da bundan bir asır öncesinde de aynı olduğunu göstermektedir. Yukarıda verilen muhtıra günümüz şartlarında değerlendirildiğinde mesleki ve teknik eğitimle ilgili olarak o dönem ki sorunlarla bugünkü sorunlar arasında benzerliklerin bulunduğunu göstermektedir. Muhtıraya göre iyi bir mesleki ve teknik eğitimde; Doğal maddi kaynakların en iyi şekilde değerlendirilmesi, yetenekler doğrultusunda eğitim verilmesi, modern tekniği kullanarak mamül maddeden ziyade katma değeri yüksek ürünler üretme, teknisyen ve uzman yetiştirme, modern tekniği kullanılarak sanayi ve iktisat arasında işbirliği sağlama ve mesleki ve teknik eğitimden bütün halkın yararlanması amaç olarak belirlenmesi ifade edilmiştir.

Ayrıca muhtırada Gazi Mustafa Kemal İş Darülfünunu, Kız Enstitüsü, Sanayi Kimyeviye ve Teskiye Mektebinin açılması ve bölgesel özelliklere uygun olarak çiftçi ve zanaatkârların Gece ve gündüz Meslek Kursları bilgilerinin artırılması muhtırada yer

almıştır. Burada dikkat çeken şeyin Türkiye'ye gelen yabancı uzmanların mesleki ve teknik eğitim konusunda bölgesel özelliklere uygun olarak mesleki eğitimin öneminden bahsetmişler ancak batıda gelişimini son hızla devam ettiren teknik eğitimin nasıl verildiği tekniksel olarak üretimin nasıl yapılacağından, ham maddeden katma değeri yüksek maddenin nasıl elde edileceği konusunda yüzeysel bilgiler vermişlerdir. İncelenen bu muhtıradan bu durum şu ifadelerle özetlenmiştir "Bu yağları aşağı fiyatlarla satın alan memleketler tasfiye ettikten ve ekseriya başka yağlar dahi katarak coupage denilen imaliyenin mahsulü olan bu yağları satmakta ve hatta tekrar memleketimize kadar göndermektedirler. Yağlarımızın mühim bir müşterisini teşkil eden Fransa, bu yağları tesviye ettikten sonra şimal memleketlerine göndermektedirler. Bu suretle araya giren araçlara memleketimizin kazancının önemli bir kısmını yedirmek mecburiyetinde kalmaktayız." Mesleki teknik eğitimde bütün mesele bu olsa gerek. Ayrıca günümüz Türkiye'sinin son zamanlarda batılı ülkeler karşısında sürekli tehditler altında kalması 92 yıl öncesinde yazılan bu muhtıranın şu cümlelerini pek dikkate almadığımızın göstergesi olsa gerek " Şu ciheti dahi kâmil ehemmiyetle kaydedelim ki; mahir amelenin ve bilhassa teknisyenlerin yetiştirilmesi memleketin müdafaası nokta-ı nazarından esaslı bir ehemmiyete haizdir. Hâlihazırdaki harplerde tekniğin ifa eylediği rolün ehemmiyeti herkesin malumdur. Birçok silah ve mühimmat fabrikalarını binlerce otomobil kamyon ve tayyareyi diğer modern harb vesaitini hali faaliyete koyacak olan bugünkü harplerde bir memleketin çok miktarda mahir işçi ve teknisyenine malik olması bu memlekete ne büyük bir cihan bahşedecektir." Muhtıra içinde geçen bu cümlelerin günümüz Türkiye'si için mesleki ve teknik eğitimin ne denli önemli olduğunu göstermektedir.

Bu bağlamda baktığımızda, cumhuriyetin ilk dönemlerinde mesleki eğitim çok önem verilmiş olup birçok mektepler açılmıştır. Fakat bu dönemin kendisine has sosyal, ekonomik, kültürel sebeplerden dolayı cumhuriyetin özellikle ilk on yılı içinde bu alanda yeterince önemli bir gelişme sağlanamamıştır. Cumhuriyet döneminde meslek ve teknik eğitim konusunda önemli insanların atılmamasının iki temel sebebi vardır. Ülkedeki üretimin niteliği ve üretim alt yapısının zayıf olması, ve cumhuriyet döneminde eğitim politikasının önceliği ilköğretim ve okuma yazma seferberliğine daha fazla bütçe ayrılmış olup, mesleki eğitime yeterince kaynak ayrılmadığındandır.

Bugüne geldiğimizde ise; "Meslekî ve Teknik Eğitim" tüm kalkınma plânlarında ve hükümet programlarında öncelikli bir sorun olarak nitelendirilmesine rağmen uygulamada ciddi bir ilerleme sağlanamamıştır. Ülkemizde meslekî ve teknik ortaöğretim kurumlarında önemli sorunlar yaşandığı gözlenmektedir. Bu sorun politik organların duyarsızlığı, genel ve meslekî eğitim çatışması, eğitim maliyetinin yüksekliği, programlarda aşırı çeşitlenme, meslek liselerinin amaçlarından uzaklaşması, mezunlarının ilgisiz alanlarda yükseköğrenim yapması, meslek yüksekokullarının rollerindeki belirsizlik, yöneltme hizmetlerinin yetersizliği, katı program anlayışı, okul sanayi işbirliğindeki kopukluk ve istihdam sektörünün ilgisizliği dikkat çekmektedir. Eğitim programlarının belirlenmesinde de iş hayatındaki gelişmeler, yararlı ve gerekli görüldüğü ölçüde etkili olacaktır. Ayrıca programlara öğrenci alımlarında iş hayatının ihtiyaçları ve istihdam göz önünde bulundurulmalıdır.

KAYNAKÇA

- Akyüz, Y.(2019). Türk eğitim tarihi. 31. Baskı. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- İsmail, H.T., (1927) "Türkiye meslek mekteplerinin ıslahı ve tesisi", Muallimler Mecmuası, 5(51-52), 2157-2171.
- Karagöz, S., (2018a). İkinci meşrutiyetten harf inkılabına süreli yayınlarda eğitim (1908-1928). Ankara: Vize yayıncılık.
- Karagöz, S.,(2019b).Cumhuriyet dönemi eğitimine yön veren yerli ve yabancı uzman raporları (1911-1927) 2. Baskı. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Karagöz, S.,(2019c). Yetişkin eğitiminin türkiye'de tarihsel gelişimi.(Yetişkin Eğitimi Ve Hayat Boyu Öğrenme (Edt: Mustafa Güçlü). Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Kemal Zaim (1927). Mesleki tedrisat hakkında muhtıra. Maarif Vekâleti, Yüksek tedrisat Müdüriyeti, İstanbul: Devlet Matbaası.1-25.
- M. Zühdi (1918),. "Tahsili ticari-avrupa ticaret mekteplerinin tarihçesi" Muallim Mecmuası, 2(20), 704-712.
- TBMM Albümü(2010). TBMM Basın ve halkla ilişkiler müdürlüğü yayınları No: 1 (1920 - 2010). TBMM Genel Sekreterliği Basın Ve Halkla İlişkiler Müdürlüğü.
- Gazete: Hakimiyet-i Milliye, 11 Nisan 1923, Hakimiyet-i Milliye, 17 Mayıs 1923.